

Nr 16

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående bestämmandet av expropriationsersättning.

Tredje lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 592 i första kammaren av herr *Pettersson, Harald, m. fl.* och nr 722 i andra kammaren av herr *Gustavsson i Alvesta m. fl.*

I motionerna, som är likalydande, hemställs »att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i expropriationslagens 33 § att de i motionen anförda synpunkterna beaktas och att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till komplettering av lagtexten».

För motionernas huvudsakliga innehåll redogöres nedan.

Gällande bestämmelser

I förfarandet vid expropriation kan urskiljas tre skeden. Det första, varvid rätten till expropriation och omfattningen därav fastslås, försiggår inför Kungl. Maj:t i statsrådet. Det andra, varvid expropriationsersättningen bestämmes, försiggår inför domstol. Det tredje, varvid ersättningen erlägges och fördelas, försiggår inför länsstyrelsen. Först härefter är expropriationen fullbordad och sökanden kan enligt huvudregeln tillträda fastigheten. I samband med förfarandet inför Kungl. Maj:t fastställs den tid inom vilken expropriationssökanden har att hos expropriationsdomstolen väcka talan mot fastighetsägaren eller annan sakägare för det fortsatta förfarandet vid domstol (5 § sista stycket expropriationslagen). Försittes fristen upphör expropriationsrätten. I lagen finnes ingen bestämmelse som begränsar fristen. Enligt praxis möter ej hinder att fristen genom nytt beslut av Kungl. Maj:t förlänges. Förfarandet inför expropriationsdomstolen och — vid fullföljd — inför hovrätten och högsta domstolen gestaltar sig i stort sett som förfarandet i ett vanligt tvistemål (13 §).

För fastighet som exproprieras har sökanden att erlagga ersättning till fastighetens ägare. Om fastigheten besväras av penninginteckningar, skall fastigheten enligt huvudregeln övergå i sökandens ägo fri från sådana och andra gravationer. Ersättningen tages i sådant fall i första hand i anspråk för att gottgöra inteckningshavarna. Vad som blir över tillfaller fastighetens ägare. Ersättningen skall motsvara fastighetens värde med hänsyn särskilt till ortens pris och fastighetens avkastning (7 §). Under vissa för-

utsättningar kan ersättning därjämte utgå för skada och intrång. Utgångspunkten för värderingen skall enligt förarbetena till den ursprungliga lydelsen av den gällande expropriationslagen vara att fastighetsägarens ekonomiska ställning såsom helhet lämnas orubbad.¹ Då berörda lagrum år 1949 erhöll den avfattning det ännu har, uttalades att principen alltjämt äger giltighet.² Ersättning utgår dock icke för en förändring i en fastighets värde, som hänför sig till expropriationsrättens beviljande eller det avsedda ändamålets genomförande (8 §), liksom ej heller för sådan kostnad som — sedan frågan om expropriation blivit väckt — nedlagts på fastigheten för att höja ersättningen (10 §).

Såsom en delfråga till den mera omfattande frågan till vilken tidpunkt värderingen skall hänföra sig har man att betrakta spörsmålet, hur samma fråga skall lösas i händelse sökanden tillträder fastigheten innan expropriationen fullbordats (förtida tillträde). Härom stadgar 33 §.

Har den exproprierande tagit fastigheten i besittning, må vid bestämmande av expropriationsersättningen hänsyn icke tagas till sådan ändring i fastighetens värde, som uppkommit efter tillträdet.

Förtida tillträde av två skilda slag förekommer, nämligen efter beslut av domstol och efter överenskommelse mellan parterna.

Om det, sedan stämning i målet utfärdats, för sökanden är av synnerlig vikt att redan innan expropriationen fullbordats kunna få taga fastigheten i besittning kan sålunda domstolen medge att så får ske (37 §). Bortsett från de fall där det är uppenbart att ersättningen blir obetydlig, åligger det då sökanden att före tillträdet utgiva en preliminärt beräknad ersättning. Denna skall utgöra minst tre fjärdedelar av den slutliga ersättningen, sådan denna av domstolen förberedelsevis beräknas. Den preliminära ersättningen måste dock alltid motsvara den expropriationsersättning sökanden själv erbjudit i målet (38 §). Det åligger därjämte sökanden att utgiva sex procent årlig ränta å den slutliga ersättningen från tillträdesdagen till dess expropriationen fullbordats eller expropriationsersättningen slutligen gäldas (55 §).

Den form av förtida tillträde, som i praktiken torde vara den vanligaste, är dock den, som grundar sig på frivillig överenskommelse mellan sökanden och fastighetsägaren. Det rättsläge som i en dylik situation uppkommer är visserligen icke helt oförutsett i lagen (52 §) men kan icke sägas vara närmare reglerat.

Rättsfall

Högsta domstolen har i två prejudicerande avgöranden ansett att värderingen vid förtida tillträde enligt expropriationslagen skall ske enligt det

¹ NJA avd. II 1918 s. 145 ff.

² NJA avd. II 1950 s. 224 f.

penningvärde som gäller vid tiden för tillträdet och att hänsyn inte skall tas till penningvärdets fall under tiden efter det tillträdet skett (NJA 1954 s. 513 och 1957 s. 162).

I 1954 års rättsfall hade ett kraftbolag den 18 juni 1949 erhållit tillstånd att expropriera servituts- eller nyttjanderätt till mark som erfordrades för att framdraga och nyttja en elektrisk högspänningsledning. Efter överenskommelse mellan parterna hade tillträde skett redan den 1 januari 1949. Sedan kraftbolaget fullföljt expropriationen genom en den 9 juni 1950 till expropriationsdomstolen inkommen stämningsansökan, yrkade en av berörda fastighetsägare att bli tillerkänd tilläggsersättning med 50 procent å eljest utgående ersättning på grund av den penningvärdeförsämring, som inträffat efter den 1 januari 1949. — Högsta domstolen, som var enhällig, uttalade efter att ha erinrat om fakta i målet och innehållet i bl. a. 33 § expropriationslagen: »Vidare skall enligt 55 § expropriationslagen å den expropriationsersättning som bestämmes gäldas ränta efter sex procent om året från tillträdesdagen. — Vad sålunda upptagits giver vid handen, att i förevarande fall uppskattningen av expropriationsersättningen skall hänföra sig till den 1 januari 1949 och att utrymme saknas för förhöjning av expropriationsersättningen med hänsyn till penningvärdets fall efter sagda dag.»

I 1957 års rättsfall hade vattenfallsstyrelsen den 7 september 1945 och den 10 oktober 1947 erhållit expropriationstillstånd för liknande ändamål. Även i detta fall hade frivilligt tillträde av berörda fastigheter skett redan före expropriationstillstånden. Efter förlängning av tiden för expropriationsrättens begagnande meddelades nya expropriationstillstånd den 12 december 1952. Expropriationsfrågan fullföljdes av vattenfallsstyrelsen genom en den 16 oktober 1953 till expropriationsdomstolen inkommen stämningsansökan. I målet uppkom fråga till vilken tidpunkt värderingen skulle hänföra sig. Högsta domstolen, som även i detta mål var enhällig, fastslog, att tillträde ostridigt skett respektive den 1 januari 1945 och den 1 oktober 1947, samt fortsatte: »Genom ianspråktagandet får styrelsen anses hava tillträtt marken i den mening som avses i 33 § expropriationslagen. Expropriationsersättningarna skola därför bestämmas till det värde servitutsrättigheterna kunna anses hava ägt respektive den 1 januari 1945 och den 1 oktober 1947 utan hänsyn till sedermera inträdd ändring i penningvärdet. Vad nu sagts utesluter ej, att den prisutveckling som numera kan konstateras i sin mån kan utgöra belägg för att redan vid tiden för tillträdet befogade förväntningar om prishöjning å virke förelågo av beskaffenhet att påverka värdet av servitutsrättigheterna.»

I en icke fullföljd dom den 11 februari 1963 (se SvJt 1964 s. 11) har emellertid hovrätten över Skåne och Blekinge funnit att i fall av förhandstillträde uppskattningen av lösenskillingen skall ske med ledning av markens värde vid tillträdet med beaktande av penningvärdeförändring under

tiden från tillträdet fram till löseskillningens bestämmande. Hovrätten uttalade bl. a. följande.

Enligt 33 § expropriationslagen må vid bestämmande av expropriationsersättningen hänsyn icke tagas till sådan ändring i fastighetens värde som uppkommit efter tillträdet. Ingenting tyder emellertid på att man vid tillkomsten av detta lagrum avsett att utesluta möjligheten att beakta skiftningar i penningvärdet, ett beaktande som man i andra sammanhang inom expropriationslagstiftningen förordat. Fluktuationer i fastighetspriserna på grund av ett i ena eller andra riktningen skiftande penningvärde äro för övrigt icke att betrakta såsom ändringar i fastigheternas realvärden utan innebära i själva verket allenast anpassning av dessa till den allmänna prisnivån. Den räntegottgörelse av sex procent, som den ersättningsberättigade är tillförsäkrad enligt 55 § expropriationslagen, inverkar icke på bedömandet ty räntan utgör såsom vanlig dröjsmålsränta närmast ersättning för mistad avkastning och utgår för övrigt alldeles oberoende av i vilken riktning penningvärdet skiftar. På grund av vad sålunda anförts saknas enligt HovR:ens mening anledning att i fall av förhandstillträde frångå den till grund för fastställandet av all expropriationsersättning liggande principen att ersättningen skall uppgå till sådant belopp att den ersättningsberättigade bibehålles orubbad vid den ekonomiska ställning såsom helhet räknat som han förut innehaft. Med hänsyn härtill och med beaktande av att expropriationsersättning blir tillgänglig för lyftning först när expropriationen fullbordats, finner HovR:n sådan ersättning böra fastställas under hänsynstagande till skiftningar i penningvärdet intill tiden för sakens avgörande.

Frågans tidigare behandling

Vissa med expropriationsförfarandet sammanhängande spörsmål kom att uppmärksammas i samband med behandlingen av två vid 1958 års A-riksdag väckta motioner (nr I:28 och II:19) i vilka påyrkats ändring av värderingsregeln i 33 § expropriationslagen på så sätt att ordet »värde» skulle utbytas mot ordet »realvärde». Med utgångspunkt från att det bl. a. genom det av högsta domstolen år 1957 träffade avgörandet (NJA 1957 s. 162; jfr även NJA 1954 s. 513) finge anses fastslaget att expropriationsersättningen, då förtida tillträde ägt rum, skall bestämmas med hänsyn till fastighetens värde den dag då tillträdet skedde och i då gällande penningvärde, behandlade tredje lagutskottet i sitt utlåtande över berörda motioner frågan om möjligheterna att undanröja vissa olägenheter, som kunde följa av nämnda värderingsprincip (L³U 1958 A:16). Motionerna blev föremål för en relativt vidlyftig remissbehandling. Endast två remissinstanser tillstyrkte motionerna medan övriga remissinstanser instämde i motionernas syfte men ansåg att frågan först borde utredas eller att problemets lösning borde sökas på andra vägar än den motionärerna anvisat. Utskottet uttalade bl. a. följande.

Såsom de flesta av remissinstanserna framhållit synes den av motionärerna anvisade vägen till frågans lösning knappast böra förordas. Väl stäl-

les både domstolar och andra många gånger inför uppgiften att för en viss tidrymd göra en uppskattning av den därunder inträffade penningvärdeförsämringen. Något officiellt eller allmänt tillämpat inflationsindex finnes emellertid icke. Det kan därför knappast undgås att beräkningar, som göres med ett enskilt fall för ögonen, lätt kommer att bli godtyckliga och osäkra. Redan den praktiska tillämpningen av motionärernas förslag skulle sålunda ställa domstolarna inför mycket stora svårigheter.

Även ur principiell synpunkt lider motionärernas förslag av vissa brister. Förslagets genomförande skulle — såsom flera remissinstanser påpekat — innebära att fastighetsägaren erhöles dels ersättning för vad han avträtt med realvärdet vid tiden för tillträdet, dels ock sex procent årlig ränta å det nominella beloppet. En på så sätt beräknad ersättning synes i allmänhet leda till att fastighetsägaren genom expropriationen gör en vinst, vilket givetvis icke är önskvärt. I sådana lägen, då penningvärdet sjunker mer än sex procent om året, blir situationen naturligtvis en annan. — Advokatsamfundet har i sitt härovan (s. 13 fjärde stycket) återgivna yttrande pekat på fall, då den av motionärerna föreslagna regeln tillämpad jämsides med bestämmelsen i 38 § skulle kunna leda till orimliga resultat. — Motionärernas resonemang synes vidare bygga på förutsättningen att det alltid lyckas för fastighetsägaren att, om han erhåller ersättningen vid tillträdet, placera ersättningen i värdebeständig valuta. Detta är naturligtvis alls icke säkert. Risken för värdeförsämring föreligger för varje slag av förmögenhet, låt vara att risken för ägare av fastighet är mindre än den genomsnittliga risken. Med motionärernas utgångspunkt kommer fastighetsägaren under tiden från tillträdet, då skadan anses inträffa, till värderingen att helt vara befriad från risken för värdeförsämring på grund av inflation. Detta synes emellertid knappast under alla förhållanden vara en given konsekvens av expropriationslagens principer.

Bland de åtgärder, som förtjänade övervägas i syfte att råda bot på uppkommande olägenheter av att viss tid kunde komma att förflyta mellan tillträdet och den slutliga värderingen, nämndes i utskottsutlåtandet möjligheten att utvidga omfattningen av den exproprierandes nedsättningsskyldighet enligt 38 § expropriationslagen och att låta föreskrifterna om nedsättning omfatta jämväl det fall, att tillträde ägt rum efter överenskommelse mellan parterna. Ytterligare kunde det enligt utskottets mening övervägas, om det icke skulle vara ändamålsenligt att införa möjlighet för fastighetsägare och annan sakägare att, sedan tillträde skett, instämma expropriationssökanden till expropriationsdomstolen för att därigenom erhålla en preliminär värdering med åtföljande nedsättning. I utskottsutlåtandet förordades en utredning av bl. a. dessa frågor. Riksdagen biträdde detta förslag.

Vid 1962 års riksdag väcktes en motion med viss anknytning till den vid 1958 års riksdag senast behandlade frågan om ersättning i samband med förtida tillträde (nr II:222). I motionen, som gällde tidpunkten för utbetalning av ersättning vid expropriation av vägmark, påtalades att sakägare i vissa fall, särskilt då vägmarken från början tagits i anspråk med vägrätt men väghållaren därefter utverkat tillstånd att exproprieras äganderätt till

marken, kan få vänta på ersättning lång tid efter det marken tagits i anspråk. Motionärerna hemställde bl. a. att riksdagen för sin del måtte besluta att väghållare, i de fall då mark tages i anspråk genom expropriation, skulle få rätt att utge ersättning innan slutligt avtal kommit till stånd eller lagakraftvunnen dom förelåge. Motionen behandlades av tredje lagutskottet, som i sitt utlåtande (L³U 1962:37) till en början erinrade om att fastighetsägare enligt allmänna väglagen är skyldig att upplåta för väg erforderlig mark, när arbetsplan för vägen fastställts genom lagakraftätagande beslut, att fastighetsägaren å sin sida är berättigad att, så snart mark tagits i anspråk, instämna talan om ersättning till ägodelningsrätt samt att någon skyldighet för väghållaren att, innan lagakraftvunnen dom därom föreligger, utbetala ersättning till markägaren icke föreligger. Med tanke på det fall, att väghållaren efter det mark tagits i anspråk med vägrätt övergår till att begära expropriation av marken, erinrade utskottet vidare om ett under förarbetena till den allmänna väglagstiftningen gjort uttalande (jfr prop. 1943:223 s. 226) rörande förhållandet mellan mål angående ersättning för vägrättsupplåtelse och en eventuell expropriation, varav bl. a. framginge, att i dylikt fall en med stöd av väglagen väckt talan om ersättning borde avvisas, om stämning i expropriationsmålet redan utfärdats, och att, om expropriationsfrågan ej fortskridit så långt, målet borde vilandeförklaras i avbidan på huruvida expropriation komme till stånd. Utskottet konstaterade därjämte att fastighetsägaren, om väghållaren enligt medgivande från fastighetsägaren eller på grund av vägrätt redan erhållit tillträde till marken, icke kunde jämlikt expropriationslagens bestämmelser utverka domstols förordnande om nedsättning av preliminärt ersättningsbelopp. I likhet med ett flertal remissinstanser, som yttrat sig över motionen, fann utskottet det från såväl allmän som enskild synpunkt otillfredsställande att markägare sålunda i vissa fall kunde nödgas vänta på ersättning lång tid efter det att marken tagits i anspråk. Utskottet fann det angeläget, att berörda missförhållanden i all möjlig utsträckning undanröjdes. Problemet var emellertid enligt utskottets mening icke begränsat till fall, där fråga var om åtkomst av vägmärk. Förhållandena framstod fastmera som lika otillfredsställande vid varje expropriation, där tillträde till marken skett antingen före expropriationsförfarandets igångsättande på grund av medgivande av fastighetsägaren eller också under expropriationsrättegången efter överenskommelse mellan parterna eller — därest markägaren av försummelse eller av annan orsak underlåtit att framställa yrkande om nedsättning — efter förordnande jämlikt 37 § expropriationslagen. Enligt utskottets mening borde vidare en reform inte, såsom motionärerna yrkat, allenast taga sikte på att den exproprierande skulle få rätt att utgiva ersättning vid förhandstillträde utan på att fastighetsägaren skulle vara berättigad att, om han så yrkade, utfå sådan ersättning. Utskottet konstaterade att den väckta frågan hade nära samband med de spörsmål som dryftats i tredje lagutskottets utlåtande

nr 16 år 1958. Vad i detta utlåtande angivits i fråga om ersättning, när förhandstillträde frivilligt medgivits, gällde enligt utskottet, i allt väsentligt också, då sådant tillträde skett på grund av vägrätt eller, utan att fastighetsägaren påkallat nedsättning jämlikt 37 § expropriationslagen. Med hänsyn till angelägenheten från såväl allmän som enskild synpunkt av att frågan bringades till en tillfredsställande lösning fann utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande det önskvärt att expropriationsutredningen upptog och såvitt möjligt framlade förslag i saken utan att avvakta slutförandet av sitt uppdrag i övrigt.

Offentlig utredning

I syfte att undvika onödig tidsutdräkt i anledning av domstolsförfarandet föreslår *expropriationsutredningen* i sitt betänkande »Förtida tillträde, expropriationskostnad m. m.» (SOU 1964: 32) vissa ändringar i och kompletteringar av expropriationslagens bestämmelser om förtida tillträde och om ersättning i anledning av sådant tillträde.

Till en början föreslår utredningen att domstol skall kunna meddela föreskrift om förskott å blivande expropriationsersättning icke blott, såsom nu är fallet i samband med att förordnande ges om förhandstillträde, utan även då sådant tillträde redan kommit till stånd på grund av avtal mellan parterna eller på annan grund. Under processens fortgång skall domstolen, allteftersom klarhet vinnes i fråga om befogenheten av framställda ersättningsanspråk, kunna meddela upprepade beslut om förskott. För att undvika att domstolen alltför ofta besväras med framställningar om förskott och för att minska arbetet med att fördela utdömda ersättningsbelopp begränsas dock möjligheten att meddela förskottsbeslut i så måtto, att dylikt beslut icke kan meddelas, innan sex månader förflutit från det tidigare beslut om förskott vunnit laga kraft. Samtidigt härmed föreslås de nuvarande detaljerade föreskrifterna om beräkningen av förskottets storlek skola utmönstras såsom obehövlige. I anslutning härtill föreslås, att fristen för betalning av expropriationsersättning, som förskottsvis eller slutligt utdömes efter förhandstillträde, skall förkortas från tre månader till en månad.

Initiativ till rättegång i expropriationsmål kan f. n. endast tagas av den exproprierande. Med tanke på de icke sällan förekommande fall, då egendom tillträtts av den exproprierande redan innan domstolsförfarandet inletts, har i skilda sammanhang efterlysts regler, som gör det möjligt för markägare och andra ersättningsberättigade sakägare att självständigt instämna talan i expropriationsmål för att få sina ersättningsanspråk prövade. Utredningen föreslår att i expropriationslagen upptages regler av dylik innebörd. Har den exproprierande tagit egendom i besittning efter överenskommelse eller på annan grund, skall således, förutom den expro-

prierande, jämväl fastighetens ägare och annan ersättningsberättigad sakägare ha befogenhet att ta initiativ till rättegång. Härigenom får de ersättningsberättigade också möjlighet att utverka domstolsbeslut om förskott å expropriationsersättningen.

Expropriationsutredningen uttalar i anslutning till sitt förslag om förskott bl. a. att en möjlighet att meddela upprepade förskottsbeslut i förening med en jämväl i övrigt utvidgad befogenhet för domstol att utdöma preliminära ersättningsbelopp medför för sakägarnas del avgjorda fördelar från likviditetssynpunkt. Härtill kommer, att den i skilda sammanhang väckta frågan om hänsynstagande till penningvärdeförändringar, som kan inträffa under tiden mellan tillträdet och den slutliga värderingen, får reducerad betydelse. Jämväl för den exproprierande synes en ordning, sådan som den nu antydda, vara till fördel, i det att den skapar gynnsamma betingelser för överenskommelser mellan parterna och därjämte ökar möjligheten att få till stånd snabba avgöranden i tillträdesfrågorna.

Utredningen framhåller vidare att den reform av expropriationslagens bestämmelser om ersättning i anslutning till förtida tillträde, som utredningen föreslår, inverkar icke på frågan om till vilken tidpunkt värderingen skall hänföra sig. Sistnämnda fråga — med vilken räntefrågan är nära förbunden — kommer utredningen att upptaga till behandling under sitt fortsatta arbete.

Betänkandet har varit föremål för remissbehandling. Vad utredningen föreslagit beträffande förtida tillträde och preliminär ersättning samt beträffande befogenheten för sakägare att väcka talan i expropriationsmål har i allmänhet inte mött några invändningar av principiell innebörd.

I anslutning till de föreslagna förskottsreglerna berör *lagberedningen* i sitt yttrande frågan om i vilken utsträckning det bör vara möjligt att, då den slutliga expropriationsersättningen bestämmes, ta hänsyn till förändringar i penningvärdet under tiden mellan tillträdet och den slutliga värderingen. Lagberedningen erinrar om att enligt högsta domstolens praxis dylik förändring icke skall beaktas vid expropriationsersättningens bestämmande och anför vidare.

Denna ståndpunkt står icke i överensstämmelse med den allmänna principen om full ersättning till expropriaten och har i olika sammanhang kritiserats (Ljungman, Den rättsliga kontrollen över mark och vatten, del II, s. 44. Jfr också presidenten Elliots anförande i rättsfallet NJA 1957 s. 162 samt SvJT 1964 rf s. 11). I utredningens betänkande har spörsmålet icke närmare penetrerats. Utredningen framhåller endast, att frågan får reducerad betydelse, om en möjlighet öppnas att meddela upprepade förskottsbeslut i förening med en jämväl i övrigt utvidgad befogenhet för domstol att utdöma preliminära ersättningsbelopp (s. 51 f). Beredningen betvivlar, att de föreslagna reglerna kan i någon mera väsentlig mån undanröja de uppenbara olägenheter för sakägarna som är förbundna med den nuvarande ordningen. Beredningen hemställer därför, att frågan får en adekvat lös-

ning. Exempel saknas icke på att hänsyn till penningvärdeförändringar tages vid bestämmandet av ersättningar inom närliggande rättsområden, bl. a. i vattenmålen (jfr även prop. med förslag till naturvårdslag 1964:148 s. 120 f). Visserligen kan en rättsregel om hänsynstagande till förändringar i penningvärdet medföra vissa praktiska problem (jfr tredje lagutskottets utlåtande 1958:16 A s. 15 och 20), men detta bör icke hindra en för sakägarna rättvis ordning. Det finns uppenbarligen användbara metoder att beräkna skälig ersättning för penningvärdets fall, om det blott klagörs att sådan ersättning skall utgå.

Propositionen i anledning av expropriationsutredningens betänkande har förutskickats bli avlämnad under innevarande vårsession.

Redogörelse för motionerna

Till stöd för motionärernas yrkande att hänsyn skall tagas till penningvärdets fall vid bestämmandet av expropriationsersättning anføres bl. a. följande.

Genom att markägaren inte får betalt vid tillträdet av fastigheten kan han inte skydda sig från penningvärdeförsämringen. Om betalning sker genast kan pengarna investeras i motsvarande värdebeständig nyttighet. På expropriationsersättningen erhålles visserligen 6 % ränta, men denna motsvarar endast förlorad avkastning på fastigheten. Med nuvarande ränteläge är räntesatsen dessutom för låg. Genom att utnyttja möjligheten till förskott enligt 38 § expropriationslagen kan visserligen dessa olägenheter till viss del elimineras. Domstolarna är emellertid försiktiga, och det är vanligt att den förskottsvis uppskattade ersättningen uppgår till endast hälften av den ersättning som slutligen bestäms. — När expropriationslagen skrevs räknade man inte med penningvärdeförsämring, men numera är det en realitet. Därför måste det — som lagtexten utformats och tolkats av domstolarna — ske en lagändring med avseende å 33 § expropriationslagen. Förslagsvis kunde paragrafen kompletteras med följande tillägg: »Utan hinder härav må beaktas de förändringar, som penningvärdet undergått från tiden för tillträdet till expropriationsersättningens bestämmande.»

Beträffande motionernas fullständiga innehåll får utskottet hänvisa till motionen II:722.

Utskottet

I expropriationslagen stadgas att, om en exproprierande tagit fastigheten i besittning, hänsyn vid bestämmandet av expropriationsersättning icke må tagas till sådan ändring i fastighetens värde, som uppkommit efter tillträdet. I två prejudicerande avgöranden åren 1954 och 1957 har högsta domstolen funnit bestämmelsen vara att tolka så att hänsyn ej skall tas till de förändringar, som penningvärdet undergått från tiden för tillträdet till

expropriationsersättningens bestämmande. På skäl som ovan närmare redovisats hemställer motionärerna om sådan ändring av stadgandet, att penningvärdeförändringar skall kunna beaktas i berörda fall.

I anledning av väckta motioner med samma syfte som de nu förevarande pekade riksdagen år 1958 på förekommande olägenheter av att viss tid kunde komma att förflyta mellan tillträdet och den slutliga värderingen. I syfte att råda bot härpå föreslår expropriationsutredningen i ett år 1964 avgivet betänkande vissa ändringar i och kompletteringar av expropriationslagens bestämmelser om förtida tillträde och ersättning i anledning av sådant tillträde. Sålunda föreslås att domstol skall kunna meddela föreskrift om förskott å blivande ersättning inte bara, såsom nu är fallet, i samband med att förordnande ges om förhandstillträde, utan även då sådant tillträde redan kommit till stånd på grund av avtal mellan parterna eller på annan grund. Upprepade beslut om förskott skall också kunna meddelas. Utredningen vill vidare öppna möjlighet för markägare och andra ersättningsberättigade sakägare att självständigt instämma talan i expropriationsmål för att få sina ersättningsanspråk prövade. Vad utredningen sålunda föreslår medför att frågan om hänsynstagandet till penningvärdeförändringar får reducerad betydelse. Motionärernas syfte kan därigenom till viss del tillgodoses. Utskottet vill slutligen framhålla att proposition i anledning av betänkandet har förutskickats bli avlämnad under innevarande riksdag. Den genom motionerna aktualiserade frågan kommer vidare att övervägas av expropriationsutredningen under dess fortsatta arbete. Vid sådana förhållanden finner utskottet att något riksdagens uttalande i vart fall för närvarande inte är erforderligt i frågan.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet,
att förevarande motioner, I:592 och II:722, icke måtte
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 8 mars 1966

På tredje lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar Alexanderson, Göran Karlsson*, Svant Kristiansson, Ebbe Ohlsson, Erik Jansson, Nils-Eric Gustafsson, Åkesso och Wirmark;

från a n d r a kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp*, fru Torbrink herrar Grebäck, Hedin, Johansson i Öckerö, Svenning och Tobé.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.